

Česko-německé válčiště za posledních dvou století.

I.

Kdo by si při studiu válečných dějin, přirovnávaje k sobě různá polní tažení za různých dob na témže bojišti, již nebyl povšiml, že válka nekráčela Evropou nazdařbůh, nýbrž vyhledávala jen určité krajiny a v nich zase jen určité cesty.

Ať sledujeme válku s Ruskem roku 1806/07 nebo studujeme první operace ve Východním Prusku roku 1914, v obou případech rozvíráme jen mapu Východních Prus a přilehlých krajín. Rovněž při studiu válek mezi Pruskem a Rakouskem, vedených v posledních dvou stoletích, stačí nám jediná mapa, obsahující zhruba území mezi Odrou, Vltavou a Labem.

Toto poznání nás vede k závěru, že na tyto skupiny válek měl vliv nějaký stálý prvek, zachovávající si svou působivost po věky a přes pokroky válečné techniky.

Tímto stálým prvkem byly zeměpisné poměry a nic nedokazuje názorněji a přesvědčivěji schopnost krajiny nutit válku do určitých směrů jako pevnosti, které vznikaly a byly zakládány právě jen tam, kudy podle nabytých zkušeností válka vždycky kráčela.

Tento vzájemný vztah mezi válkou a krajinou je, jak se zdá, tak hluboký a pevný, že jej nelze porušit, aniž to nemá v zápětí zlé následky. Všechny války na příklad, které Rakousko vedlo na Balkáně proti Turkům, byly vedeny — pokud šlo o Srbsko — podél údolí srbské Moravy. Jen generál Potiorek, velící roku 1914 rakouským vojskům proti Srbsku, uchýlil se na tomto bojišti od staré vyšlapané cesty, zahájil polní tažení útokem do severozápadního cípu této země a — nehledě k jiným příčinám — skončil porážkou. Po roce naproti tomu se zdařila operace, podniknutá do Srbska starou branou Balkánu.

Ale na vedení války nepůsobí jen podmínky zeměpisné; velmi pronikavě se v něm uplatňují i otázky politické.

V každé válce, ať byla zahájena z příčin jakýchkoliv, vždy se jeden z protivníků snažil, aby trvala co nejkratší dobu, a proto vyhledával rozhodnutí po nejkratší cestě. To pak bývalo příčinou, proč se válka pohybovala zpravidla směrem, spojujícím politické těžiště odpůrců, a vysvětluje nám též, proč osou války mezi Rakouskem a Pruskem byla všeobecně linie Berlín—Víděň.

Z toho však plyne i závěr, že by si válka byla hledala a i našla jiné cesty, kdyby se politické těžiště Pruska bylo posunulo jinam, na příklad více k západu ztrátou území na východě.

Nepřímým dokladem toho jsou polní tažení roku 1805 v Německu a v Itálii. Tehdy se dalo čekat, že si oba odpůrci zvolí Německo za hlavní bojiště, neboť spojnice mezi Paříží a Vídní jde zhruba podél Dunaje a kromě toho stála francouzská armáda při vypuknutí války v severní Francii na pobřeží kanálu.

Ale Rakousko poslalo svou hlavní armádu do Italie a výsledek toho byl, že po katastrofě u Ulmu byla sice přivolána zpět, ale za bitvy u Slavkova stála teprve u Mariboru. Všechno úsilí, vynaložené na její vybavení, výcvik a vydržování přišlo takto nazmar a Rakousko by bylo dosáhlo skoro týchž konečných výsledků, kdyby ji vůbec nebylo postavilo.

Poblíže spojnice Berlín—Vídeň a po obou její stranách leží hlavní města Československé republiky Praha, Brno a Bratislava. Studium válek, vedených po této ose, je proto z důvodů historických i dnes ještě časově, třebaže názory na vedení válek, platné v druhé polovici 18. století a později, ustoupily novým.

Při tomto studiu by nám nemělo jít jen o suchou znalost událostí, jak chronologicky po sobě následovaly, nýbrž spíše o to, abychom je k sobě přirovnali, poukázali na společné jejich základní rysy a zdůraznili toho příčinu.

II.

Rok 1866.

Polní tažení roku 1866 je nám ze všech nejbližší, a to jak časově, tak i pokud jde o početnost armád, výzbroj, dopravnictví a nazírání na válečnictví a taktiku. Zde po prvé ve válečných dějinách vykonávaly železnice a telegraf zkoušku operativní dospělosti, nástupové prostory nabyly nezvyklých rozměrů a palba se stala rozhodujícím činitelem boje.

Oba protivníci, dříve než zahájili operace, musili řešit otázku, mají-li vést válku ofensivně či defensivně. O ofensivě směl uvažovat jen ten z nich, kdo svou armádu dovedl shromáždit dříve než druhý. Po této stránce však pokulhávalo Rakousko za Pruskem, nejen pokud šlo o přípravu a provádění mobilisace, ale i o nástup, neboť Prusko mohlo použít pěti železničních tratí, kdežto Rakousko jen jediné, po níž potom ani nedopravovalo vojska, nýbrž hlavně zásoby.

Důležitým činitelem bylo i spojení Pruska s Itálií, jímž Rakousko bylo donuceno rozdělit své prostředky na dvě fronty.

Ze všech těchto důvodů se rozhodlo Prusko vést válku ofensivně. Rakousko volilo defenzivu, k níž bylo vedeno též důvody politickými a finančními.

Když tato zásadní otázka byla rozřešena, vynořily se ihned další, totiž: kterým směrem vést operace, resp. které směry třeba přehradit a kde provést nástup?

Tu nebylo nutno dlouho se rozpakovat, neboť nemohlo být pochyb o tom, že směr Berlín—Vídeň je nad jiné důležitý. Avšak tímto směrem bylo možno dát se dvěma cestami:

1. Čechami a
2. Slezskem a Moravou.

Obě strany se takto octly opět před novým problémem.

Tím, že se Rakousko vzdalo ofensivy, přenechalo Prusku též iniciativu a musilo proto bdít nad oběma směry. To rozhodlo i o nástupovém pro-

storu, který nemohl být zvolen jinde než mezi nimi. Rakouská armáda nastupovala tudíž mezi Olomoucí a Brnem.

Arcivévoda Albrecht neschvaloval sice tento nástupový prostor a poukazoval na to, že Radecký a Hess si roku 1850 vyhlédli k nástupu Čechy. Avšak roku 1866 náskok Prusů v mobilisaci a nedostatek železnic nedovolovaly Rakousku takový excentrický nástup, a proto zůstalo při Moravě.

Ofensiva, zamýšlená Pruskem, měla jen tehdy naději na úspěch, jestliže se mu podaří předejít Rakousku. Prusko, znajíc poměry rakouské ještě z války r. 1864, sice nepočítalo vážně s rakouskou ofensivou, ale nepřehlíželo ani tuto možnost. V tom případě čekalo, že rakouská armáda půjde na Berlín nejkratším směrem přes Lužici. Kdyby však rakouská armáda vtrhla z Čech nebo z Moravy nejdříve do Pruského Slezska, měla ji pruská ofensiva, vedená z Lužice do severních Čech, přimět k rychlému návratu.

Pruské vedení tedy volilo cestu přes Čechy a hlavním silám dalo nastoupit v Lužici. Při volbě tohoto prostoru rozhodovaly i poměry dopravní.

K ochraně Slezska byly určeny dva sbory (po jednom u Nisy a Svidnice). Jeden a půl sboru — s počátku jako samostatná „labská armáda“ — měly se zmocnit Drážďan. Nastoupily u Halle a za postupu kryly potom hlavní armádu proti západu.

Když se velitel rakouské armády dověděl kolem 16. června, že hlavní pruské síly stojí mezi Labem a Bobrem a že asi 3 sbory přitrhly k Nise, dospěl k přesvědčení, že Prusové vpadnou do Čech. Proto se rozhodl přemístit armádu do krajiny Josefov—Dvůr Králové—Miletín, nabídnout zde nepříteli bitvu anebo za vhodných podmínek zahájit odtud i postup.

Pochod rakouské armády z Moravy do Čech rozptýlil obavy, které pruské armádní vedení chovalo o Slezsko, a proto se i pruská armáda dala na pochod do Čech. Hlavní síly vnikaly přes Liberec, slezská skupina přes Náchod a Trutnov, jsouce od sebe odděleny Krkonošemi a rakouskou armádou, která již dorazila k hornímu Labi.

Situace, která se tím na nějaký čas vytvořila, dávala rakouské armádě naději na úspěch, jestliže by dovedla z ní těžit. Ale náběh, učiněný v tomto směru rakouským armádním vedením, nebyl proveden do důsledků a armáda to potom zaplatila porážkou u Hradce Králové.

Rok 1778.

Když vymřel 30. prosince 1777 Maxmiliánem Josefem vládnoucí rod wittelsbašský v Bavorsku, činilo si Rakousko nároky na část tohoto dědictví.

Proti tomu se ohrazoval Bedřich II. obáváje se, aby rakouský císař snad nezískal v Německu příliš mnoho vlivu a převahy nad ostatními knížaty.

Vyjednávání, za něhož Bedřich hájil zájmy jednak vévody z Pfalz-Zweibrücken, budoucího dědice Bavorska, jednak Saska, jehož vládce byl manželem starší sestry Maxmiliána Josefa, nemělo žádného úspěchu a tak došlo k válce.

Rakousko, které nechtělo být považováno za útočníka, odhodlalo se k defenzivě, a proto již tenkrát — podobně jako později roku 1866 — bylo postaveno před úkol bránit cesty, vedoucí na Vídeň. Při tom musilo mít na zřeteli, že Bedřich asi bude operovat ve spojení se Saskem, svým společníkem, a rakouská armáda proto nastupovala v Čechách.

Král, jemuž bylo známo, že Rakousko je pozadu s válečnými přípravami, s počátku zamýšlel zahájit polní tažení po nejkratší cestě a postupovat hlavními silami ze Slezska do Moravy. Jeho bratr spolu se Sasy měl vpadnout z Lužice do Čech a zaměstnat tam část rakouské armády.

Ale za jednání, které předcházelo před válkou, dohonila rakouská armáda, co dosud zameškala, a tu se Prusové již nemohli odvážit bočného pochodu ze Slezska do Moravy a musili se obrátit do Čech.

Když tam vnikli, srazili se na horním Labi s rakouskou armádou, která tu zaujala postavení na známých výšinách dubeneckých.

Princ Jindřich, králův bratr, postupující z Lužice, střetl se na Jizeře s Laudonem, podobně jako roku 1866 Bedřich Karel s pražským a saským sborem.

Tato až zarážející podoba s polním tažením roku 1866 není však ani dílem náhody, ani snad důsledkem určitého záměru, nýbrž tkví v zeměpisných poměrech, o nichž píše Friedjung v svém díle „Der Kampf um die Vorherrschaft in Deutschland 1859 bis 1866“: „Zur Verteidigung ist Böhmen fast noch geeigneter als zur Basis eines Angriffskrieges. Als erste Bastion liegt der Gebirgswall vor, der aber nicht in den Pässen selbst verteidigt werden kann, da es der Strassen zu viele gibt und eine zersplitterte Aufstellung ohne weiteres durch schnellen Angriff zerrissen werden kann; aber hinter dem Gebirge liegend kann ein Heer die aus den Pässen des Erz- oder Riesengebirges hervortretenden einzelnen Abteilungen des Feindes fassen und schlagen. Übrigens schuf die Natur eine breite, zum Teil ebene Einsenkung zwischen den genannten beiden Gebirgszügen — hier über Görlitz und Reichenberg führen die Strassen, auf denen der Feind stets in Böhmen einzudringen versuchen wird.

Verstärkt aber wird die Position des Verteidigers durch die Flussläufe der Elbe und der Iser. Sie strömen sehr günstig für ihn; der aus den Pässen des Riesen- und Adlergebirges tretende Feind trifft auf die Elbe, das von Reichenberg vordringende Heer muss den Übergang über die Iser erzwingen.“

Není proto náhodou, jestliže polní tažení roku 1778 po mnohé stránce připomíná válku roku 1866 v Čechách: titíž protivníci, totéž bojiště a s hlediska strategického tatáž úloha.

Roku 1778 nedošlo k žádné větší bitvě, neboť oba protivníci se jí vyhýbali a leželi téměř nečinně proti sobě, až v polovici září nedostatek potravin a vzrůstající se deserce přinutily krále k návratu do Slezska.

Válka sedmiletá.

Události války sedmileté jsou zvláště poučné, neboť jsou v nich uloženy zkušenosti, nabyté za nejrozmanitějších operací, vedených králem, na jehož rozhodování — podobně jako u Napoleona — měly vliv jen ohledy vojenské a politické.

Třeba také mít na zřeteli, že král byl postaven ve válce sedmileté před podobné úkoly jako již za druhé války slezské, takže mu české bojiště nebylo cizí.

To všechno dodalo jeho operacím oně vnitřní ucelenosti a rozhodnosti, s níž se shledáváme jen u velkých vojevůdců.

Rok 1756.

Polní tažení roku 1756 bylo válkou Pruska proti koalici Rakouska, Saská, Ruska a později i Francie. Tato okolnost přikazovala králi, aby nevyčkával útoků svých odpůrců, nýbrž aby se snažil porazit je před jejich spojením.

Duší kolice, nejpřipravenější a proto i hlavní nepřítel bylo Rakousko. Nejkratší cesty do Rakouska však střežilo Sasko, a proto bylo nutno udeřit nejdříve na ně a vytvořit si z něho základnu pro operace do Čech.

Rakousko naproti tomu musilo usilovat o to, aby spojilo svou armádu s vojskem saským. Ježto nejkratší a nejbezpečnější cesta do Saská šla po levém břehu Labe, postavila se rakouská armáda mezi Ohří a Labe, odkud chtěla Sasům podat ruku.

Avšak rychlost, s níž král zahájil a prováděl operace, zhatila záměry obou spojenců a tak došlo k tomu, že saská armáda byla obklíčena Bedřichem ještě v ležení u Pirny a že Rakušané, spěchající jí na pomoc, byli jím odrazeni u Lovosic.

Úloha rakouské armády nebyla touto bitvou dohrána: armáda nebyla poražena a král, stojící u Ústí a u Pirny, neuzavřel cesty, vedoucí na pravém břehu Labe do Saská. Bylo tedy možno přejít za Ohří do obrany, vyčkat zde posil, potom překročit valnými silami Labe a operovat výhodně od něho.

To by asi bylo přimělo krále, aby nejen upustil od obléhání Pirny, ale i vyklidil Sasko.

Velitel rakouské armády Browne vskutku také vyslal sbor 8000 mužů na druhý břeh Labe, aby se pokusil vysvobodit Sasy a spojit se s nimi. Ale valné síly rakouské, místo aby působily výhodně od Labe, zůstaly takto západně od řeky, a proto tato operace vyzněla na plano, což rozhodlo nejen o osudu saské armády, ale i celého polního tažení.

Přirovnáme-li rok 1756 k válkám roku 1778 a 1866, vidíme, že se hlavní události tehdy vyvíjely západně od Labe. Je to důsledek toho, že se každý, kdo operuje výhodně od této řeky proti Čechám, nejdříve musí stát pánem Labe, nechce-li, aby byl ohrožován v boku a v týlu. To je i důvodem toho, proč Napoleon roku 1813 připisoval Drážďanům takový význam a reagoval tak citlivě na operace Schwarzenbergovy, vedené proti tomuto městu. Proto i roku 1866 Prusové mířili nejdříve na Drážďany.

Rok 1757.

Politická a vojenská situace na začátku roku 1757 byla charakterisována tím, že válečná opatření odpůrců králových, k nimž se přidaly i Sasko a Německá říše, velice pokročila proti roku 1756. Tím vzrostlo i nebezpečí hrozící králi z jejich spojení, a proto i v tomto roce musil usilovat o to, aby zůstali oddělení a umožnili mu takto porazit jednoho po druhém.

Nejbližším a proto nejnebezpečnějším bylo Rakousko a král se tedy musil obrátit především proti němu. Pruská armáda vnikala do Čech koncem dubna několika proudy, postupujícími přes Trutnov, Žitavu, Peterswalde a Chomutov na Prahu, kde se měly spojit. Tento koncentrický postup byl nejjednodušším způsobem, kterým bylo možno spojit jednotlivé pruské skupiny, střežící země královy proti členům koalice, a měl i tu výhodu, že nebylo možno zjistit hned s počátku hlavní útočnou skupinu.

Rakousko, které nechtělo nést tíhu války samo jako roku 1756, vyčkávalo příchodu spojenců a přestalo prozatím na defensivě. Provádělo ji tím, že utvořilo několik obranných skupin, střežících v pohraničí Čech a Moravy hlavní přechody. Nebyl to právě nejlepší způsob obrany, neboť celá sestava, jak se ukázalo, se zhroutila, když se podařilo Prusům ji prorazit a zatlačit jednotlivé obranné skupiny ke středu oblouku, jejíž zaujaly.

Po nešťastné bitvě u Prahy 6. května byla vržena většina rakouské armády do této pevnosti a jen menší části se podařilo uprchnout k východu a spojit se u Kolína s Daunem, pochoduujícím z Moravy do Čech.

Obléhání Prahy, jejíž odpor byl živěn nadějí na vysvobození armádou Daunovou, trvalo déle, než král předpokládal. Daun toho využíval, aby se všech stran přivolal posily, jimiž vzrostla jeho síla na 60.000 mužů.

Bedřich se proto rozhodl Dauna napadnout, porazit ho, zmařit tím obleženým všechny naděje na vysvobození a takto uspišit pád Prahy.

Ale v bitvě, k níž došlo 18. června u Kolína, byl král poražen a musil nejen zanechat obléhání, ale i opustit Čechy. Ustupoval ve dvou skupinách: západně od Labe pod jeho velením směrem do Saska a východně od řeky pod velením svého nejstaršího bratra Viléma směrem do Lužice.

Rakouská armáda pronásledovala poraženého nepřítele, tísnila prince Viléma a vnikla do Lužice, kde oblehla Žitavu, takže král byl nucen přispěchat Vilémovi na pomoc a spojit se s ním u Budyšína. Zde svěřil obranu Slezska generálu Bevernovi a sám se obrátil proti Francouzům, kteří mezitím pronikli až k Erfurtu.

Ale Bevern byl příliš slabý, aby mohl Rakušany zdržovat; musil před nimi ustupovat a přenechat jim Vratislav a Svidnici. Dokonce se podařilo jednomu z rakouských sborů, pod velením generála Hadíka, zmocnit se na krátkou dobu i Berlína.

Král, poraziv Francouze a říšské kontingenty 5. listopadu u Rossbachu, pospíšil do Slezska, kde bitvou u Leuthenu získal celé Slezsko, kromě Svidnice.

Srovnáme-li operace tohoto roku s taženými, o nichž dosud byla řeč, shledáváme v pruských operacích roku 1757 jistou podobu s rokem 1866: tam, jako zde, koncentrický postup několika oddělených skupin, spojujících se teprve až na samém bojišti. Tento zjev je sice v obou případech důsledkem povahy bojiště, ale v roce 1757 bylo možno stříci se toho, aby nabytí takových rozměrů. Bylo možno vniknout do Čech soustředěněji a postupovat hlavními silami směrem na Vídeň. Král by tím byl zabráněn spojení rakouských sborů, a pak asi by nebylo došlo ani k obléhání Prahy, a ovšem ani k bitvě u Kolína.

Rok 1758.

Porážky, které utrpěli Francouzi u Rossbachu a Rakušané u Leuthenu, byly sice takové, že po nich nebylo možno rychle se vzpamatovat, ale král si přes to nemohl dopřát žádného odpočinku, neboť od východu se blížil nový nepřítel: Rusové. Proto se nesměl vzdálit příliš od Slezska, a doby, již se mu dostávalo do příchodu Rusů, využil k doplnění armády a k dobytí Svidnice, posledního to rakouského opěrného bodu ve Slezsku.

Pevnost se mu vzdala po 16denním obléhání. Po tomto rychlém úspěchu měl král tři možnosti:

1. jít vstříc Rusům,
2. vyčkat jejich příchodu ve Slezsku, a

3. do jejich příchodu se obrátit proti Rakousku.

Bedřich se rozhodl pro poslední eventualitu, aby se mu snad rakouská armáda, zotavující se v Čechách, nestala nebezpečnou za nastávajících operací proti Rusům. Při tom bylo třeba zvolit si cíl sice omezený, ale přece jen takové povahy, aby byl s to rakouskou armádu upoutat. Takovým objektem byla Olomouc.

Znenadání se objevil před ní, aby se jí zmocnil, potom vybavil vším pro obranu, a takto přinutil rakouskou armádu dobýt pevnosti v době, kdy sám byl zaměstnán Rusy.

Daun, velitel rakouské armády, stojící dosud v Čechách, přitřhl rychle k Olomouci, aby ji vysvobodil, ale neodhodlal se k žádné bitvě, nýbrž spokojil se tím, že přehradil králi směr na Vídeň a zabránil mu sevřít pevnost zcela. Kromě toho znepokojoval a přepadával pruské transporty, dopravující ze Slezska k Olomouci střelivo a zásoby.

Za těchto poměrů nemohlo mít obléhání města valných výsledků, a když Rakušanům padl do rukou transport asi 3000 vozů, zanechal král obléhání a vrátil se přes Hradec Králové do Slezska, odkud vyrazil proti Rusům.

Když král odtáhl, ponechal Daun na Moravě sbor generála Harsche, jemuž uložil, aby dobyl Nisy. Sám táhl s hlavním vojskem za králem, a pak k Drážďanům, kde se chtěl spojit s říšskými kontingenty, tvořícími „říšskou armádu“, a dobýt Saska. Ale v Sasku, kde spolu s říšskou armádou měl na 100.000 mužů proti 20.000 mužům prince Jindřicha, neprojevoval Daun žádné zvláštní činnosti, a promarnil čas, zbývající mu do návratu krále z výpravy proti Rusům. Ještě pasivněji ovšem se choval, když král po bitvě u Zorndorfu, v níž odrazil Rusy, přispěchal do Saska, spojil se s princem Jindřichem, a snažil se otevřít si cestu do Slezska a vyprostit Nisu.

Ač byl u Hochkirchu přepaden, přece jen pronikl do Slezska, a nejenže vysvobodil Nisu, ale obsadil i celou zemi.

Daun, po bitvě u Hochkirchu, dal krále sledovat, ale sám se vrátil do Saska, aby dobyl Drážďan. Když se však král po vyproštění Nisy zase objevil v Sasku, odtáhl Daun do Čech, aby tu přezimoval.

Polní tažení roku 1758 je příkladem ofensivy, vedené ze Slezska nejkratší cestou do Moravy. Ač její cíl byl omezen, byla doprovázena mnoha obtížemi, neboť ofensiva ze Slezska směrem na Vídeň si žádá, aby útočník nejdříve obsadil Čechy, aspoň až po Labe. Jinak je jeho zadní spojení velmi ohroženo a může být z Čech i přerušeno. A právě podniky na zadní spojení — kromě postupu Rusů — byly příčinou, proč akce se královi proti Olomouci nezdařila, ač nedošlo ani k žádné bitvě. Tyto poměry jsou též důvodem, proč polní tažení roku 1758 ve válkách od roku 1756 po rok 1866 zůstalo jediným, jež bylo zahájeno ofensivou ze Slezska na Moravu.

Rok 1759.

Dosavadním válčením se pruská armáda značně opotřebovala. Sotvaže král odrazil jednoho ze svých nepřátel, musil se obrátit v zápetí proti jinému a často obětovat vyššímu zájmu výsledky právě dosažené. Byl to přirozený důsledek operací z ústředního postavení, které nutilo krále, aby byl čilejší než protivníci. Bedřich byl si toho dobře vědom, a znal i stav své armády, jejíž doplňování a vyzbrojování se stávalo stále obtížnějším a vnucovalo mu stále pasivnější roli, zakládající se na čisté defenzivě jeho zemí.

Proto se setkáváme s králem na začátku roku 1759 u Landshutu, kde střežil Dauna v jeho ležení na známých výšinách dubeneckých. Odtud ho sledoval ke Schmottseifenu, když vnikal koncem června do Lužice, aby se přiblížil k Rusům, vedeným Saltykovem, postupujícím od Poznaně k Odře. Ježto mýnil operovat společně s nimi, vyslal Daun koncem července Laudona s 20.000 muži podél řeky Nisy, směrem na Frankfurt n. O., aby se spojil s Rusy.

Se strany pruské měli tomu zabránit nejdříve generál Dohna, potom generál Wedel, a když ten byl poražen u Züllichau, odhodlal se k tomu král sám. Povolal saskou armádu k Zaháni, svěřil opevněný tábor u Schmottseifenu princí Jindřichovi, spojil se s Wedelem a vyrazil pak proti Rusům.

Avšak 12. srpna byl poražen u Kunersdorfu. Rusové si otevřeli touto bitvou cestu na Berlín, a králi oddělenému od prince Jindřicha armádou rakouskou nezbylo nic jiného, než krýt hlavní město se zbytky vojska, s nimiž se položil u Fürstenwalde.

Po této bitvě se vzdaly spojencům Drážďany, a Daun se snažil nyní přimět Saltykova k společné akci proti princí Jindřichovi. Ale ten, usiluje o spojení s králem, přinutil Dauna manévry na zadní spojení rakouské armády, aby se stáhl k Budyšínu a oddělil se takto od Rusů.

Ústup Daunův měl za následek, že ani Saltykov nezůstal v Lužici, nýbrž zamířil na Glogau. Ale král ho předešel, postavil se mezi něj a pevnost, a proto i ruská armáda opustila Slezsko a odtáhla koncem října do Polska.

Mezitím Daun, soustřediv se u Budyšína, vyrazil směrem ke Zhořelci proti princí Jindřichovi, chtěl ho zatlačit, a znemožnit mu, aby znepokojoval rakouskou armádu působením na její zadní spojení. Jindřich se mu však vyhnul a spojil se u Torgavy s generálem Finkem. Tam přispěchal po odchodu Rusů i král a spojenými pruskými silami zatlačil rakouskou armádu k Drážďanům.

Přehlédneme-li polní tažení roku 1759, vidíme, že tu šlo především o spojení Rakušanů s Rusy. Ježto Rakušané měli na tom daleko větší zájem než Rusové, bylo s hlediska pruského zcela správné, jestliže slezské armádě, která tomuto spojení měla zabránit, velel sám král. Ale nelze přehlédnout, že by v Lužici mezi Nisou a Sprevou jeho postavení bylo bývalo lepší než u Landshutu a Schmottseifenu, neboť tu by byl kryl směr na Frankfurt přímo a nebyl by býval v nebezpečí, že při postupu Rakušanů bude odříznut od svého bratra. Snad by tu byl i zabránil spojení Rakušanů s Rusy,

Směr rakouské ofensivy na Frankfurt naproti tomu byl zvolen lépe, ale třeba litovat, že se s Rusy nespojila většina rakouských sil. Byla-li toho příčinou pruská armáda u Schmottseifenu, přece se, i když nezabránila spojení Rakušanů s Rusy, uplatnila.

Bylo štěstím pro krále, že po bitvě u Kunersdorfu Rusové nevyužili svého vítězství a nepronásledovali krále směrem na Berlín. Kdyby tímto směrem byla operovala i rakouská armáda, byli by spojenci asi rozhodli nejen polní tažení tohoto roku, ale pravděpodobně i válku.

Rok 1760.

Roku 1760 zahájil král polní tažení za poměrů ještě nepříznivějších než roku 1759, neboť proti roku loňskému se mu nedostávalo na 25.000 mužů a proti spojeneckým 225.000 mužům mohl postavit jen 100.000.

Takto byl odsouzen opět k defenzivě a musil se snažit, aby vytěžil co nejvíce z chyb svých odpůrců, a při tom používal svých vojsk co nejhospodárněji.

Rakousku šlo tentokrát opět především o spojení s ruskou armádou. Proto Daun se svými 80.000 muži dostal úkol upoutat krále v Sasku a v Lužici, kdežto Laudon se sborem 40.000 mužů měl toho využít a sloučit se s Rusy.

Podle významu, který král přisuzoval svým zemím pro vedení války a svým odpůrcům, postavil v Sasku 50.000 mužů, proti Rusům 30.000 mužů a ve Slezsku 12.000 mužů. Všeobecným úkolem těchto skupin bylo krýt pruské země a Sasko, a zabránit spojení Rakušanů s Rusy. Všechny operace, směřující k tomuto cíli, vyvrcholily — možno říci proti úmyslu královu — v bitvě u Lehnice, kterou se král vklínil mezi spojence a přerušil jejich spojení, sloučil se se svým bratrem a zatlačil Dauna s Laudonem k českému pomezí.

Ale diverse Rusů proti Berlínu, k níž přispěla rakouská armáda sborem 15.000 mužů, pronikajícím pod generálem Lacym Lužici, přiměla krále k tomu, aby vyrazil se všemi silami na pomoc hlavnímu městu. Avšak spojenci nevyčkali jeho příchodu a vyhnuli se mu: Rusové za Odru a Lacy k Torgavě. Zde se spojil s Daunem, který mezitím tam dorazil, aby kryl Sasko, jehož dobyla „říšská“ armáda za pobytu králova ve Slezsku.

İhned po vyproštění Berlína obrátil se král proti Daunovi a bitvou u Torgavy ho donutil, aby vyklidil téměř celé Sasko.

Na událostech roku 1760 vidíme, že toto polní tažení s počátku bylo ovládáno touže myšlenkou jako operace loňského roku, a že Rakousku šlo o to, aby se spojilo s Rusy, a Prusku, aby tomu zabránilo.

Výsledek bitvy u Lehnice, která rozhodla v prospěch Prusů, sice již nemohl býti zmařen diversí proti Berlínu, ale tato akce ukázala znovu, jak citlivě reagovala pruská armáda na operace, vedené tímto směrem.

Nakonec sluší ještě uvést, že ruská armáda jako nový válečný činitel uchylovala rakouskou armádu od přímého směru na Berlín a usměrňovala ji do Slezska, čímž se jen potvrdila zkušenost o vlivu nových politických poměrů na válečné události. Tímto novým vlivem byly ovládány operace počínaje rokem 1759, a tažení pozdějších let jsou vlastně jen variacemi téže základní myšlenky. Proto též ukončuji rokem 1760 nástin operací války sedmileté.

Ale nutno ještě zdůraznit, že spojenci nebyli s to operovat ve směru rozhodujícím, t. j. na Berlín, i když se jejich armády sloučily. Tkví to patrně v tom, že ve válkách koaličních je velmi těžko podřídit válečné cíle jednotlivých spojenců celkovému zájmu koalice.

III.

Všechny operace, jimiž jsme se tu zabývali, byly vedeny jako v začarovaném kruhu v témže prostoru. Již v úvodu bylo řečeno, že tento zjev je funkcí zeměpisných a politických poměrů. Pokud jde o česko-německé válčiště, lze je charakterisovati zhruba takto:

Česko-německé válčiště je v podstatě částí kotliny, vroubené pohořím a vysunutě do slezské roviny, od níž jest oddělena Súdety.

Do hlavních řek Vltavy, Labe a Odry, tekoucích přibližně rovnoběžně se spojnici Berlín—Víděň, vlévá se řada přítoků, přetínajících tuto osu.

Nejhlavnější z nich jsou slezská Nisa, Bystřice, Bobr a lužická Nisa na straně jedné, a Jizera a Ohře na straně druhé,

Tato konfigurace česko-německého válčíště po mnohé stránce připomíná bojiště rakousko-italské, kde se rovněž navzájem objímají horský věnec Alp a benátská rovina.

Ve válkách mezi Pruskem a Rakouskem bylo možno postupovat třemi směry:

mezi Odrou a Sudetami,
mezi Sudetami a Labem, a
západně od Labe.

První z těchto směrů ležel $\frac{2}{3}$ v Prusku a $\frac{1}{3}$ v sudetských zemích, druhý $\frac{2}{3}$ v sudetských zemích a $\frac{1}{3}$ v Prusku. Pro útok z Pruska na Vídeň byl proto nejvýhodnější směr mezi Odrou a Sudetami a pro postup ze zemí sudetských na Berlín směr mezi Sudetami a Labem, neboť vzdálenost z vlastního území k nepřátelskému hlavnímu městu byla tu nejkratší.

Avšak oba tyto směry měly velikou vadu, plynoucí ze vzájemného obchvacování české kotliny a slezské roviny: bylo možno působit na ně bočně po ose Josefov—Vratislav.

Toto nebezpečí se nedotýkalo obou protivníků stejně: pro malou šířku Slezska byla bočná akce z Čech do Slezska působivější než naopak, neboť v Čechách bylo možno se bránit na horním Labi a na Orlici, kdežto ve Slezsku není takových postavění.

Proti bočné akci z Čech bylo možno se bránit postupem z Lužice přes Liberec na Josefov. Ale tato akce, prováděná jako operace pomocná jen slabšími silami, mohla být nepřítelem zachycena na Jizeře a vyzniti tak na plano.

Za těchto okolností, nehledě ani ke komunikačním poměrům, bylo výhodněji zřít se směru mezi Odrou a Sudetami, a postupovat hlavními silami mezi Sudetami a Labem. Směru mezi Sudetami a Odrou bylo třeba využít k akci vedlejší, již by se zabezpečily hlavní síly proti ohrožení z boku.

Směr západně od Labe se uplatňoval jenom tehdy, jestliže ve válkách mezi Rakouskem a Pruskem mělo významnější úlohu i Sasko.

Pokud jde o defenzivu, musil se postavit protivník, který se rozhodl k obraně tak, aby mohl čelit všem možnostem útočníka. Tomu vyhovovala v sudetských zemích nejlépe krajina na horním Labi a na Jizeře a v Prusku Horní Lužice.

Uvažuje takto o zeměpisných poměrech, neužívám tvaru „bylo“ snad jen náhodou v čase minulém, nýbrž úmyslně, abych takto výrazně oddělil minulost od přítomnosti.

Politické poměry totiž, s nimiž dnes nutno počítat, značně přerostly doby dřívější. Základní změna nastala v tom, že Prusko, ač dohrálo svou roli jako samostatný mocenský činitel, vdechlo svou duši modernímu Německu, neobyčejně životnému a ucelenému, zbavenému rozbitím Rakouska-Uherska na jihovýchodních hranicích velmoci, schopné samostatné akce.

Vzhledem k tomuto mocnému sousedu se tu uplatní Československo sotva jako strana, válčící samostatně, nýbrž spíše jen jako člen koalice, jehož neobyčejný význam pro spojence záleží v tom, že z Čech možno působit velmi účinně proti postavením, zřízeným buď proti východu nebo západu na hlavních německých řekách.

Našemu sousedu tyto poměry nejsou žádným tajemstvím, a německá politika, uvažujíc o těchto okolnostech, bere se tu směrem, který německý spisovatel Josef Ponten naznačil velmi příznačnými slovy, že „Čechy zůstanou problémem, dokud český stát nevplyne v novou svobodnou, velkou německou nebo středoevropskou organizaci, zaručující jednotlivým dílům dostatečnou samostatnost.“

Každým způsobem nutno počítat s tím, že Německu hned na začátku operací půjde o to, aby se zbavilo na svých jihovýchodních hranicích nebezpečí hrozícího mu odtud.

Pojem česko-německé válčiště se takto rozšiřuje na všechny německé kraje, sousedící s Československem. Operace, které se tu mohou vyvíjet, zachvátí daleko širší prostor než v dobách dřívějších. Pravděpodobně se vyskytnou mezi nimi i přímí potomci některého známého polního tažení 18. nebo 19. věku. Jiné zase půjdou jinými cestami, přízrůbennými sice příslušnému konkrétnímu případu, ale naznačenými již válkou třicetiletou a dobou husitskou.

Z cizích revuí.

Padesát let jugoslávského „Ratniku“.

S koncem roku 1935 ukončila jugoslávská revue „Ratnik“ padesátý ročník; k tomuto vzácnému jubileu vydala redakce ročenku, v níž zaznamenává v důkladném přehledu články, studie, úvahy i zprávy otištěné v „Ratniku“ za druhých pětadvacet let. „Ratnik“ totiž počal být vydáván ze soukromé iniciativy několika obětovných jednotlivců r. 1879 — první almanach byl vydán r. 1904 — a s přerušením, způsobeným válkami za osvobození a sjednocení r. 1913 a v letech 1915—1920 vychází posud.

Padesátý ročník této revue, která má v jugoslávském odborném světě totéž poslání jako naše všeobecná část „Vojenských rozhledů“, neshoduje se tedy přesně s počtem kalendářních let, rokem 1897 počínajíc; její „život“ je ve skutečnosti o pět let delší; chápeme však, že její redaktoři zaměřovali ochotně svá pera meči, revolvery a granáty, aby šli hájit svou vlast v boji podle týchž zásad, které sami hlásali.

Dnes leží před těmito pracovníky-bojovníky výsledky jejich činnosti a je nutno s uznáním konstatovat výsledky práce dobré, poctivé a v národním a armádním životě významné.

Počátky byly v skromných poměrech starého Srbska těžké; z nepatrného rozsahu o několika listech vyvinul se dnešní „Ratnik“, vycházející pravidelně a v rozsahu více než 10 tiskových archů rozšířeného obsahu, má několik set spolupracovníků, jimž platí honoráře 800 dinarů za tiskový arch, a více nežli 5000 předplatitelů a konečně vlastní finanční fond bez jakékoli státní subvence, nehledíc k zdokonalením technickým.

Redakce „Ratniku“, měnící se a zdokonalující se též po všechna ta léta, uznává loyálně, že dnešní vysoká úroveň revue není jen dílem jejím a jejich předchůdců, nýbrž plodem úsilí všech těch vyšších i nižších velitelů, kteří o rozvoj revue tak starostlivě pečovali. Za takové bratrské spolupráce může redakční kruh s klidným svědomím pustit tuto knihu do světa a dát do rukou svým čtenářům a předplatitelům pomůcku k studiu, pomůcku při hledání pramenů z bohatého obsahu této jedné z nejstarších revuí vojenských. Přejeme jejím pracovníkům, aby pokračovali tak dlouho, dokud bude trvat Jugoslavie i její armáda, což znamená věčně.